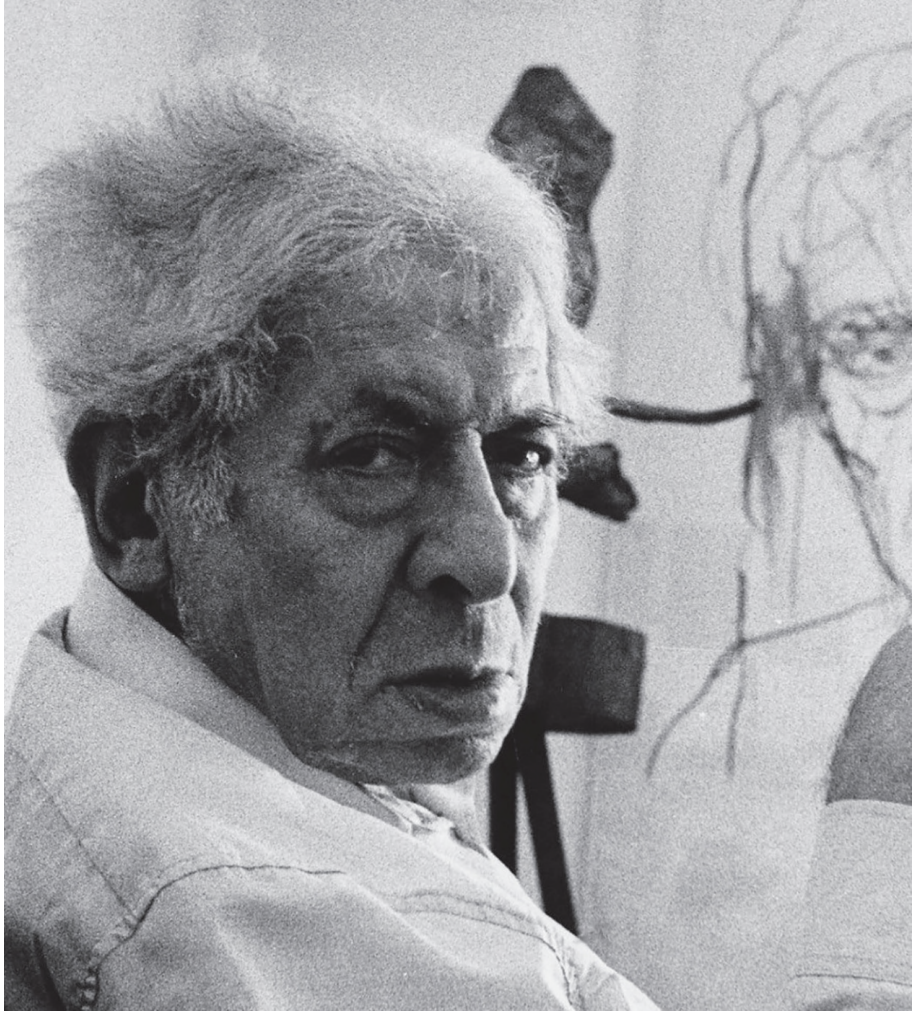

מן הגנזך

אבות ישורון (צילום: שלום בר טוב)

הרחם הוא הלחם

טיוטות לשיר EVA

*

חיים עשויים מן הטבע,
מן המורד ומן המערה ומן המאורה וטנק הזרע
ורופאים אין אותם.

*

עקרו מן המורד ועד המאורה
ועד המערה.
קטפו את פרח הרחם.

את שני הבתים – שלוש שורות בכל בית – מצאתי בארכיון של אבות ישורון ב"גנזים", על אחד מניירות השיר EVA, שנכתב ופורסם בדצמבר 1965. משום מה לא נכללו, וכמעט שאין להם הד, בנוסח המודפס. שאלתי את אידה צורית לדעתה. היא חושבת שהנאמר בהם גלוי מדי, פומבי מדי, אפילו לגבי אבות. אוה שניאור היתה אהובתו כעשר שנים. היא חלתה בסרטן רחם. השיר הוא הניתוח שעברה בבילינסון. היא מתה שבועות לפני ששת הימים.

מן המורד מדרדרות המילים אל המערה ואל המאורה ומהדהדות רך רך רך. רעם, מערה, ערמה, מערומים. אף פעם לא שמעתי: פרח הרחם. הריחניות של הרי"ש ושל החי"ת. המלעיל. קטפו את פרח הרחם – לא 'עקרו', עם הצליל הברוטלי. הבטתי בשאר טיוטות השיר. על עמוד אחד, משורבט, בלי ניקוד:

יצירתך עכשיו לחם פתוח
שבוצעים אותו ביד
ואני זוכר את הכעך המלוח
שאכלת על הים.

אפשר באמצעות אלה להתחקות אחר תהליכי העבודה. אולי שכבות, לא טיוטות. לא אחת, דומה הנייר לשכבה ארכיאולוגית. לפעמים מסתמנת בהן הגנאלוגיה של השיר.

מותר להניח שרחם הוליד את לחם. וכריתת הרחם היא בציעת פנים הלחם. זהו 'לחם פתוח', לחם חלול שהבצק נתלש ממנו, רחם מחולל. מותר להניח שלחם הוליד את לחם-קודש, שהוליד את "המוקדש", ומשם: "עקרו את בית המקדש. ובכן את בית המקדש". כל זה מבשר את שיר האשכבה שייכתב כעבור שנה וחצי במותה של אווה, וייקרא "רגע requiem".

הכעך המלוח מתקשר לרעב, להשפלה, לסצנה של בזות שאירעה ברחוב הירקון על רקע של זונות וחנויות מזכרות ויודאיקה, ומתרחשת בשיר "להשתקקית" (איחוי וחיזוק של להשתוקק ולהיות), מן המחזור "אתה לא עובד כאן" (1979). השיר מתעסק באכילת פרוסות לחם שהושארו בשקיק ניילון על גדר, לרעבי העיר, מן הסתם, ובהשלכתן לים של הנותרות. כצעיר בתל אביב של שנות העשרים, גר אבות בשכונת מחלול ובלילה היה שוחה עירום. עכשיו, כמסופר בשיר משנת 1979, ירד "בשפל אלנבי", תקפה אותו "תְּשׁוּקַת הַהֵתְפָּשֻׁטוֹת / וְהַבּוֹשָׁה הַנּוֹרָאָה / שֶׁל הַחֲשָׁפוֹת". מופקר ומרוסן, ביישן וראוותן. אבות, בעל תאוות, מכה על חטא אכילת הלחם. ואוכל את עצמו. ובאותו דף, מתחת לקודמות, נכתבו גם את ארבע השורות אלו:

עכשיו אתה לחם פתוח
בודד היית עם "יחדיו"
לזכר הכעך המלוח
שאכלת על הים.

מה ששרד בכל הנוסחים הוא הציורף: 'לחם פתוח'. 'יצירתך', מילה פומפוזית גם אם אירונית, סולקה לטובת 'אתה'. 'עכשיו אתה לחם פתוח' מוליד את זכרון ניגודו, 'בודד היית עם "יחדיו"', חבורת "יחדיו" שנות השלושים בהנהגתו של שלונסקי. האם הים הוליד את 'הכעך המלוח'? עכשיו מחצית שנות השישים.

השיר על הרחם חולף בשפת הים, שוהה לרגע בשנות השלושים, חבורת המשוררים, רחוב הירקון, הבית האדום, שכונת מחלול.

כל השיגור-שיח הפנימי הזה, כל הרצף האסוציאטיבי משוסע, והשיר חוזר להווה, לאווה.

יום הניתוח. בית חולים בילינסון.

בתחתית אחד הניירות מצאתי: "אף על פי שלא הניתוח עומד פה למשפט אלא השיר בלבד." הערה חריגה. לא ראיתי בטיוטות אחרות מבט שיפוטי חיצוני. הכותב הוא הזר היושב בתוכו, הגוזר מה להשאיר מה למחוק. לא הניתוח, לא הרחם. השיר לבדו.

הביאה והעירה: הלית ישורן